

**Koronacje wizerunku  
Matki Bożej  
na przestrzeni dziejów**



**Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy  
im. Jana Długosza w Częstochowie**

**Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza  
Oddział w Częstochowie**

**Towarzystwo Historyczne im. Szembeków  
Oddział w Częstochowie**

# **Koronacje wizerunku Matki Bożej na przestrzeni dziejów**

**Redakcja**

**Ewelina DZIEWOŃSKA-CHUDY,  
Maciej TRĄBSKI**

**Częstochowa – Warszawa 2018**

Recenzenci

Ks. Kazimierz ŁATAK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Andrzej STROYNOWSKI

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Redakcja językowa

Edyta SADOWSKA

Przygotowanie do druku i projekt okładki

Sławomir SADOWSKI

Na okładce wykorzystano korony z obrazu Matki Bożej Bolesnej w Chełmnie  
z XX wieku (fot. M.G. Zieliński).

© Copyright by Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy  
im. Jana Długosza w Częstochowie;

Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza Oddział w Częstochowie;

Towarzystwo Historyczne im. Szembeków Oddział w Częstochowie.



Częstochowa – Warszawa 2018

ISBN 978-83-64157-58-5

Ośrodek Wydawniczo-Poligraficzny „SIM” – Hanna Bicz  
ul. Orzechowa 2, 05-077 Warszawa, tel. 22 629 80 38;  
e-mail: owpsim@post.pl

## Spis treści

Agnieszka CZAJKOWSKA	
<i>Słowo wstępne</i> .....	7
Ewelina DZIEWOŃSKA-CHUDY, Maciej TRĄBSKI	
<i>Od redakcji</i> .....	11
<b>I. Źródła kultu maryjnego w kulturze i sztuce</b>	
Bożena JÓZEFÓW-CZERWIŃSKA	
<i>Zmiany intensywności kultu maryjnego i wybrane zjawiska powiązane z mariologią w kręgu kultury bizantyjskiej i Kościoła prawosławnego</i> .....	15
Urszula MAZURCZAK	
<i>Synteza wyobrażeń Koronacji Maryi na wybranych przykładach malarstwa średniowiecznego</i> .....	31
<b>II. Koronacje wizerunków maryjnych. Historia i znaczenie</b>	
Marek G. ZIELIŃSKI	
<i>Koronacja obrazu Matki Bożej Bolesnej w Chełmnie w 1754 roku</i> .....	49
Dorota WEREDA	
<i>Koronacje wizerunków maryjnych w Cerkwi unickiej</i> .....	67
Mariia BILETSKA	
<i>Odrodzenie sanktuarium maryjnego w Latyczowie</i> .....	81
Anna KOTOWICZ	
<i>Biała Pani z Podola. Koronacja wizerunku Najświętszej Marii Panny Jazłowieckiej</i> .....	91
Grzegorz MISIURA	
<i>Kult maryjny w Janowie Lubelskim</i> .....	103
Łukasz JANUSZ	
<i>Historia objawień i koronacji obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej. Zarys problematyki</i> .....	119
Dk. Waldemar ROZYNKOWSKI	
<i>Koronacje wizerunków maryjnych dokonane przez Prymasa Stefana Wyszyńskiego w granicach obecnego województwa kujawsko-pomorskiego</i> .....	131

Kinga DUDZIAK <i>Kult Matki Bożej na Kaszubach na przykładzie Sanktuarium w Wejherowie</i> .....	145
Anna MEISER <i>Przewodniczka w świętej rozmowie – historia i kult wizerunku Matki Boskiej Bytomskiej</i> .....	153
<b>III. Wizerunki Maryi w (innych) kulturach</b>	
Maciej SADOWSKI CSsR <i>Koronacja rzymskiej ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy u zarania rozwoju Jej kultu w Kościele powszechnym</i> .....	163
Bartosz STUŁA <i>Koronacje Matki Bożej w kulturze latynoamerykańskiej na przykładzie Maryi z Guadalupe i Luján</i> .....	173
<b>IV. Cuda i legendy o koronowanych wizerunkach</b>	
Krzysztof PERZYNA <i>Cuda opisane w dziele „Pustynia w Raj zamieniona”</i> .....	185
Monika MICHALSKA <i>„Domus Gratiae Sanctae Mariae” – legenda o koronowanym wizerunku Matki Bożej w Krzeszowie</i> .....	195
<b>V. Wizerunki Maryi w literaturze, poezji i sztuce</b>	
Katarzyna JANUS <i>„Poetae «minores»” o koronowanych wizerunkach Czarnej Madonny</i> .....	207
Elżbieta HURNIK <i>Wizerunki Matki Bożej w wybranych utworach poetyckich XX wieku</i> .....	223
Elżbieta HAK <i>Wizerunek Matki Bożej w „Golgocie Jasnogórskiej” Jerzego Dudy-Gracza</i> .....	235
<b>VI. Zestawienie koronacji wizerunków Matki Bożej</b>	
Krzysztof PRZYGODA <i>Wizerunki maryjne koronowane diademami papieskimi</i> .....	245
Noty o Autorach .....	263

Dorota WEREDA

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

## Koronacje wizerunków maryjnych w Cerkwi unickiej

Spośród 28 wizerunków maryjnych wyróżnionych w XVIII wieku na obszarze Rzeczypospolitej koronami papieskimi trzy znajdowały się w ośrodkach Cerkwi unickiej. Ta wspólnota religijna powstała w 1596 roku po deklaracji części hierarchów prawosławnych diecezji Rzeczypospolitej o uznaniu władzy papieża na synodzie w Brześciu Litewskim, a rozwinęła się na przełomie XVII i XVIII wieku po przystąpieniu do niej kolejnych trzech diecezji (przemyskiej, lwowskiej i łuckiej). W połowie XVIII wieku liczyła około 4 mln wiernych, skupionych w ponad 10 tys. parafiach unickiej metropolii kijowskiej, obejmującej wschodnie obszary Rzeczypospolitej.

Celem opracowania jest przedstawienie koronacji wizerunków maryjnych, dokonanych w czasach przedrozbiorowych w Cerkwi unickiej, w aspektach organizacyjnych, religijno-eklezyjnych oraz kulturowych.

Ceremonie koronacji wizerunków maryjnych wpisywały się w kult maryjny, niezwykle istotny w teologii oraz pobożności i tradycji eklezyjologicznej Kościołów wschodnich<sup>1</sup>. Ukoronowane wizerunki były wybrane z wielu czczonych w unickich parafiach i monasterach bazylikańskich metropolii kijowskiej. Koronami papieskimi wyróżnione zostały wizerunki maryjne w Żyrowicach (1730 r.), Chełmie (1765 r.) i Poczajowie (1773 r.)<sup>2</sup>. O ich wyborze zdecydowało kryte-

---

<sup>1</sup> J. Jarco, *Cześć Matki Bożej na Rusi*, [w:] S. Stępień (red.), *Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa*, t. I, Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu, Przemyśl 1990, s. 66; S. Senyk, *Marian kult in the Kieven Metropolitate XVII–XVIII centurie*, „Interpido Pastori”, Roma 1994, s. 263; P. Chomik, *Kult ikon Matki Bożej w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI–XVIII wieku*, Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2003.

<sup>2</sup> T.M. Trajdos, *Kult wizerunków maryjnych na ziemiach ruskich Korony i Litwy drugiej połowy XIV i pierwszej połowy XV w. w społecznościach katolickiej i prawosławnej*, „Studia Claromontana”, t. 5: 1984, s. 133–134; A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków maryjnych w czasach baroku. Zjawisko kulturowe i artystyczne*, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Zamek Królewski, Warszawa 2003; G. Jurkowlaniec, *Epoka nowożytna wobec średniowiecza: Pamiątki przeszłości, cudowne wizerunki, dzieła sztuki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 399–407.

rium dawności. Wszystkim ukoronowanym wizerunkom przypisywano wielowiekową historię, sięgającą czasów przed unią brzeską. Autorstwo chełmskiej ikony przypisywano św. Łukaszowi, a jej pochodzenie wiązano z miejscem chrztu księcia Włodzimierza Kijowskiego lub z monasterem w Kijowie, skąd miała być подарowana przez siostrę Daniela Romanowicza, Teodorę<sup>3</sup>. Chełmska ikona była najstarszym z koronowanych wizerunków. Jest prawdopodobne, że w Chełmie była już w XIII wieku, ale pierwszym weryfikowalnym świadectwem obecności ikony Bogurodzicy w chełmskiej katedrze jest wzmianka z 1622 roku<sup>4</sup>.

W Żyrowicach, w świetle treści dokumentacji przesłanej do Watykanu w trakcie zabiegów o koronację, początki kultu jaspisowej owalnej płaskorzeźby, wiszącej na drzewie, wskazano na rok 1526<sup>5</sup>. Kult wizerunku z Żyrowic był konsekwentnie promowany przez elity Cerkwi unickiej. W 1621 roku na pierwszej kongregacji zgromadzenia bazylianów zalecono druk książki przedstawiającej cuda dokonane przed obrazem Matki Bożej Żyrowickiej<sup>6</sup>. Już w roku następnym, w Wilnie została opublikowana praca bazylianina Teodozego Borowika, pt. *Historia abo powieść zgodliwa [...] o obrazie Przczystey Panny Mariey Żyrowickim*. Książka zawierała krótką historię obrazu i obszerny regestr cudów. Cieszyła się popularnością. Była przedrukowywana w oficynie bazylikańskiej w Wilnie w 1628 i 1629 roku<sup>7</sup>.

Poczajowski wizerunek miał zostać przekazany przez metropolitę Nikifora, późniejszego patriarchę Konstantynopola, Annie Hojskiej, która podarowała następnie ikonę w 1597 roku czerńcom reguły św. Bazylego<sup>8</sup>. W świetle badań ukraińskiego historyka Sergija Gorina, najdawniejsza wzmianka historyczna o cudownej ikonie z Poczajowa pochodzi z roku 1641<sup>9</sup>.

Wszystkie koronacje miały miejsce w ośrodkach prowadzonych przez zakon bazylianów. Miejsca koronacji wybierano tak, aby wizerunki wyróżnione

<sup>3</sup> A. Gil, *Źródła kultu Matki Boskiej Chełmskiej. Z dziejów religijności w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej*, „Series Byzantina”, t. 2: 2004, s. 203–218. Tam również obszerna bibliografia tematu.

<sup>4</sup> Idem, *Kult ikony Matki Boskiej Chełmskiej. Źródła i konteksty*, [w:] A. Gil, M. Kalinowski, I. Skoczylas (red.), *Przywrócona pamięci. Ikona Matki Boskiej Chełmskiej*, Wydawnictwo KUL, Lublin – Lwów 2016, s. 59–69; T. Dywan, *Kształtowanie kultury prowincjonalnej w katolickich sanktuariach maryjnych na kresach południowo-wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2014, s. 45–49.

<sup>5</sup> G. Jurkowlaniec, *Epoka nowożytna wobec średniowiecza...*, op. cit., s. 401.

<sup>6</sup> „Arkheograficheskij Sbornik dokumentov, odnosjashhikhsja k istorii Severo-Zapadnoj Rusi”, t. 12, Izd. Pri Upravlenii Vilenskogo uchebnogo okruga, Vilna 1900, s. 25.

<sup>7</sup> Wykaz druków opublikowanych w czasach staropolskich na temat wizerunku Matki Boskiej w Żyrowicach: A. Witkowska, J. Nastalska-Wiśnicka, *Ku ozdobie i obronie Rzeczypospolitej. Maryjne miejsca święte w drukach staropolskich*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2013, s. 625–631.

<sup>8</sup> B. Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, s. 278; T. Dywan, *Kształtowanie kultury prowincjonalnej...*, op. cit., s. 41–45.

<sup>9</sup> S. Gorin, *Monastiri Lucko-Ostrozkoj eparkhii kincja XV-seredini XVII stolittja... funkcionuvannja i misce u volinskomu sociumi, Vidavnychij dim „Kievo-Mogiljanska Akademija”*, Kiiv 2012, s. 434.



koronami znajdowały się na obszarach o różnej tradycji historycznej: w Wielkim Księstwie Litewskim (Żyrowice), w Koronie (Chełm), na Wołyniu (Poczajów).

Środowiska elit Cerkwi unickiej bardzo szybko, zaledwie 13 lat po pierwszej w Rzeczypospolitej koronacji obrazu w Częstochowie (1717 r.), doprowadziły do koronacji w Żyrowicach. Jej inicjatorem był metropolita kijowski Leon Kiszka i bazylianie. Dekret zezwalający na koronację przełożony zgromadzenia Benedykt Tulewicz otrzymał już w 1726 roku<sup>10</sup>. Prawdopodobnie we wstępnych planach koronacja była zaplanowana na wrzesień 1728 roku, co potwierdza zaproszenie wystosowane przez metropolitę do protektorki Cerkwi unickiej, księżnej Anny z Sanguszków Radziwiłłowej<sup>11</sup>. Zły stan zdrowia, a następnie śmierć Kiszki (19 listopada 1728 r.), spowodowała odłożenie ceremonii. Inicjatywę kontynuował kolejny unicki metropolita kijowski Atanazy Szeptycki, który doprowadził do koronacji 19 września 1730 r.

Prawdopodobnie jeszcze w tym roku w gronie hierarchów unickiej metropolii kijowskiej zapadła decyzja o koronacji ikony z chełmskiej katedry. Pomyśłodawcą był ówczesny biskup chełmski Felicjan Filip Wołodkowiec oraz starosta chełmski Seweryn Józef Rzewuski. Projekt poparł wojewoda wołyński Michał Potocki, pisarz polny litewski Karol Józef Sapieha oraz ordynat zamojski Jan Jakub Zamoyski i ogół szlachty ziemi chełmskiej zgromadzonej na sejmiku w sierpniu 1738 roku. W 1740 roku Stolica Apostolska udzieliła pozwolenia na koronację. Przedłużające się prace budowlane nowego gmachu Chełmskiej świątyni katedralnej, mającej stanowić godną oprawę słynącej cudami ikony, doprowadziły do utraty ważności pozwolenia. Po ponownych zabiegach w Rzymie kolejnego biskupa unickiej diecezji chełmskiej Maksymiliana Ryłły chełmska ikona została koronowana w 1765 roku<sup>12</sup>.

Pomysł bazylianów koronacji obrazu w Poczajowie wsparł finansowo starosta kaniowski Mikołaj Potocki. Podjęte około 1767 roku starania zakonników w Rzymie opóźniały się, między innymi z powodu wydarzeń politycznych w Rzeczypospolitej związanych z konfederacją barską<sup>13</sup>. Ceremonia koronacji odbyła się w 1773 roku, a jej przesłaniem była konsolidacja społeczeństwa po tragicznych wydarzeniach koliszczyzny i rzezi humańskiej i po pierwszym rozbiórze Rzeczypospolitej<sup>14</sup>.

W wyborze miejsc koronacji kierowano się tradycją uznania zgody na przejmowanie tradycji teologiczno-eklezjologicznej Kościoła łacińskiego przez

---

<sup>10</sup> A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków maryjnych...*, op. cit., s. 25.

<sup>11</sup> Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów, V, sygn. 6762, L. Kiszka do [Anny Radziwiłłowej], 4 VI 1728 r., k. 80.

<sup>12</sup> R. Kozyrski, *Sejmik szlachecki ziemi chełmskiej 1648–1717*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2006, s. 287; T. Dywan, *Kształtowanie kultury prowincjonalnej...*, op. cit., s. 224–225.

<sup>13</sup> B. Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej...*, op. cit., s. 278–279.

<sup>14</sup> A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków maryjnych...*, op. cit., s. 60.

Cerkiew unicką. Żyrowice były wykreowane jako centrum pielgrzymkowe obchodów lat jubileuszowych, których ważną, ale nową w religijnych Cerkwi unickiej częścią, były praktyki odpustowe<sup>15</sup>. 30 września 1625 r. rzymska Kongregacja Rozkrzewiania Wiary na prośbę metropolity Józefa Welamina Rutskiego wyznaczyła żyrowicką świątynię jako miejsce pielgrzymek z okazji roku jubileuszowego<sup>16</sup>. Przebieg uroczystości był z uwagą monitorowany przez Stolicę Apostolską. Rezultaty żyrowickich obchodów roku jubileuszowego uznano za niezwykle pozytywne<sup>17</sup>, a po ich zakończeniu żyrowicka cerkiew otrzymała kolejne odpusty na czas dni świątecznych, związanych z kultem maryjnym. Z odpustów korzystali zarówno wierni obrządku greckiego, jak i łacińskiego (8 marca 1626 r.). 6 czerwca 1626 bazylianie otrzymali pełnomocnictwo do słuchania spowiedzi wiernych obrządku łacińskiego, a w 1632 roku podjęli w Kongregacji Rozkrzewiania Wiary zabiegi o uzyskanie pozwolenia na odprawianie w Żyrowicach liturgii według rytu łacińskiego, ale w języku słowiańskim<sup>18</sup>. Działania te budowały w Żyrowicach miejsce kultu maryjnego o zasięgu ponadobrządkowym i ponadnarodowym.

Koronacja z Żyrowicach była działaniem potwierdzającym tożsamość teologiczno-eklezyjologiczną Cerkwi unickiej. Dopelnieniem tego przesłania miało być, przewidziane w programie ceremonii, sprowadzenie do Żyrowic z radziwiłłowskiej rezydencji w Białej relikwii błogosławionego (wówczas) Jozafata Kuncewicza<sup>19</sup>, męczennika za unię, którego kult był elementem tworzącym tożsamość Cerkwi unickiej. Zamiary te nie zostały zrealizowane. Ich opiekunka od czasów najazdu na Połock Rosjan w czasie III wojny północnej, księżna Anna z Sanguszków Radziwiłłowa odmówiła kierowanym kilkakrotnie (styczeń, czerwiec, sierpień 1728 r.) prośbom metropolity Leona Kiszki<sup>20</sup>. U podstaw jej decyzji leżała prawdopodobnie obawa przed przymusowym pozostawieniem relikwii w Żyrowicach, o co zabiegali bazylianie. W Żyrowicach przechowywany był, ufundowany przez Kazimierza Leona Sapiechę w formie srebrnej trumny,

<sup>15</sup> W prawosławiu nie dominują spekulacje na tematy penitencjarno-jurydyczne człowieka po śmierci oraz brak nauki o odpustach. – M. Melnyk, *Zarys wybranych zagadnień soteriologii prawosławnej*, „Studia Warmińskie”, t. 37: 2000, cz. 2, s. 495–522.

<sup>16</sup> *Litterae S.C. Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes*, collegit et adnotationibus illustravit P. Athanasius G. Welykyj, vol. 1: 1622–1667, Romae 1953, s. 34.

<sup>17</sup> *Acta Sacrae Congregationis de Propaganda Fide Ecclesiam catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantia*, collegit, paravit, adnotavit editionemque curavit P. Athanasius G. Welykyj, vol. 1, Romae 1953, s. 37.

<sup>18</sup> *Monumenta Ucrainae Historica*, t. 2, wyd. A. Szeptyckij, Romae 1965, s. 154; *Litterae S.C. Propaganda Fide...*, op. cit., s. 40.

<sup>19</sup> Jozafat Kuncewicz po przejściu monasteru w Żyrowicach w 1613 roku z Cerkwi prawosławnej był organizatorem klasztoru bazylianów, który dzięki jego staraniom stał się jednym z największych ośrodków pielgrzymkowych we wschodniej Rzeczypospolitej.

<sup>20</sup> J. Moskałyk, *Teologia Kościoła katolickiej metropolii kijowskiej w końcu XVI i w wieku XVII*, Polihymnia, Lublin 2001, s. 99–108.

relikwiarz Jozafata Kuncewicza oraz wota zwrócone przez Radziwiłłów po przejęciu relikwii męczennika. Potęgowało to obawy przed przymusowym pozostawieniem relikwii w Żyrowicach<sup>21</sup>.

Kult ikony chełmskiej, w nawiązaniu do obecności tego wizerunku w obozie wojennym króla Jana Kazimierza w czasie zwycięskiej bitwy z Kozakami i Tatarami pod Beresteczkiem w 1651 roku, był rozwijany w oparciu o tradycję ikony wojennej. Ośrodek kultu maryjnego tworzony wokół ikony w Chełmie również posiadał tradycję miejsca odpustowego. W 1664 roku biskup chełmski Jakub Susza podjął starania o pozyskanie przywileju odpustowego na czas wszystkich świąt maryjnych obchodzonych zarówno w porządku kalendarza gregoriańskiego, używanego w Kościele obrządku łacińskiego, jak również juliańskiego, stosowanego w obrządku greckim oraz w Święto Zesłania Ducha Świętego i pierwsze niedziele miesiąca. Prośbę biskup Susza ponowił w 1673 roku w czasie zagrożenia najazdem wojsk Partii Otomańskiej. Odwołując się do nadprzyrodzonej interwencji chełmskiej ikony w bitwie pod Beresteczkiem zabiegał w Stolicy Apostolskiej o odpust zupełny dla wszystkich odwiedzających wizerunek *miraculosam* Matki Boskiej chełmskiej we wszystkie święta maryjne, obchodzone w porządku kalendarza Kościoła obrządku łacińskiego, jak i greckiego oraz w święto Zesłania Ducha Świętego, w tracie którego dla upamiętnienia wiktorii nad Kozakami i Tatarami przez miasto przechodziła procesja z cudownym wizerunkiem. Odwołując się do tradycji „ikony wojennej”, w 1673 roku król Michał Korybut Wiśniowiecki zabiegał o zabranie wizerunku Matki Boskiej Chełmskiej do obozu wojsk walczących przeciw Partii Otomańskiej<sup>22</sup>.

Ceremonie koronacyjne były dużym wyzwaniem organizacyjnym. Prośby o koronację kierowane były za pośrednictwem miejscowego biskupa. Monitorowaniem formalności w kurii rzymskiej zajmowali się rezydujący przy kościele św. Sergiusza i Bakchusa w Rzymie prokuratorzy generalni zgromadzenia *bazylianów*. Aktu koronacji dokonywali hierarchowie unickiej metropolii kijowskiej. Wizerunek w Żyrowicach koronował metropolita Atanazy Szeptycki. Asystowali mu biskupi: włodzimierski Teofil Godebski i piński Jerzy Bułhak oraz ówczesny archimandryta dermański i dubieński, a późniejszy biskup chełmski, włodzimierski i metropolita Felicjan Filip Wołodkowiec, sekretarz arcybiskupa połockiego, a późniejszy arcybiskup smoleński Herakliusz Lisański oraz przełożony bazyliańskiej placówki (z otoczonym kultem wizerunkiem Matki Boskiej) w Borunach Teodozy Koniaczewski<sup>23</sup>. W Chełmie korony na ikonę nałożył ar-

---

<sup>21</sup> P. Krasny, *Architektura cerkiewna na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2003, s. 52.

<sup>22</sup> *Supplicationes Ecclesiae Uniate Ucrainae et Bielarusjae*, collegit, adnotavit, paravit editionemque curavit P. Athanasius G. Welykyj, vol. 1: 1600–1699, Romae 1960, s. 215, 235.

<sup>23</sup> *Chronologia, albo porządne według lat zebranie znaczniejszych w Koronie Polskiej y Wiel. Xięstwie. Litew., a mianowicie na Białej Rusi w Połocku dziejów rewolucyi, zwłaszcza tych, które się tyczą tak starodawnego Monastyru S. Spasa za Połockiem, niegdyś przez SS. Panny*

cybiskup smoleński Herakliusz Lisański, natomiast w Poczajowie biskup łucki Sylwester Rudnicki-Lubieniecki. W Żyrowicach i w Poczajowie koronatorzy byli biskupami diecezji, na obszarze których znajdowały się czczone wizerunki, natomiast w Chełmie odstąpiono od tej zasady. Prawdopodobnie biskup chełmski Maksymilian Ryłło nie chciał wywoływać konfliktu z inicjatorem koronacji – biskupem Wołdkowiczem, który od 1762 roku objął metropolię kijowską. Zaproponował zatem zasłużonego dla Cerkwi unickiej arcybiskupa smoleńskiego Lisańskiego<sup>24</sup>.

W ośrodkach unickich pierwszoplanową rolę w organizacji ceremonii pełnił zakon bazylianów. Zgromadzenie i hierarchia unickiej metropolii kijowskiej również częściowo ponosili koszty organizacji ceremonii koronacyjnej. Metropolita Leon Kiszka, na wydatki związane z koronacją żyrowickiego wizerunku, przekazał gotówkę na mocy zapisu testamentu<sup>25</sup>. Ceremonie koronacji finansowo wspierała magnateria i szlachta, traktując swój wkład finansowy, również jako inwestycję w budowę prestiżu swoich rodów. Chełmska szlachta na koronację obrazu Matki Boskiej Chełmskiej wyasygnowała 4 000 złp, co było wyrazem więzi społeczności lokalnej i troski o prestiż lokalnej wspólnoty<sup>26</sup>.

Fundatorami koron dla unickich wizerunków byli przedstawiciele elit społecznych. Korony dla wizerunku w Żyrowicach ufundowała księżna Anna z Sanguszków Radziwiłłowa, a ich transportem z Rzymu zajął się jej syn Hieronim. Złote korony do koronacji wizerunku chełmskiego ufundowała szlachta ziemi chełmskiej, na czele z Rzewuskimi, Potockimi i Zamoyskimi, a udekorowała „bogatemi klejnotami” wojewodzina kijowska Anna Potocka<sup>27</sup>. Dla wizerunku w Poczajowie wysadzane klejnotami korony ufundowały rodziny Potockich i Sanguszków<sup>28</sup>. Fundatorami koron (oprócz Mikołaja Potockiego, który przeszedł z obrządku łacińskiego na grecki) były osoby obrządku łacińskiego. Osobiste i finansowe zaangażowanie w koronacje wizerunków maryjnych w ośrodkach unickich nie stanowiło dla przedstawicieli staropolskich elit barier o wymiarze społecznym i obrządkowym.

Starannie przygotowywano oprawę wizualną na uroczystości koronacyjne. W Chełmie i Poczajowie ceremonie koronacyjne stały się okazją do budowy

*y Matki Eufrozynę i Parascewię Hegumenie rządzonego, iako teraz terażniejszego klasztoru na zamku Połockim założonego. Przez W. X. Ignacego Stebelskiego, t. 2, Wilno 1782, s. 284.*

<sup>24</sup> D. Wereda, *Rola biskupa Maksymiliana Ryłły w kreowaniu kultu wizerunku Matki Boskiej Chełmskiej*, [w:] A. Gil, M. Kalinowski, I. Skoczylas (red.), *Przywrócona pamięci...*, op. cit., s. 95–108.

<sup>25</sup> BU KUL, Kolekcja B. Ussasa, sygn. rkps 757, s. 2–3.

<sup>26</sup> R. Kozyrski, *Troska szlachty o katedrę w Chełmie, obraz Matki Boskiej chełmskiej i bazylianów (na podstawie akt sejmiku chełmskiego XVII–XVIII wieku)*, [w:] A. Gil, M. Kalinowski, I. Skoczylas (red.), *Przywrócona pamięci...*, op. cit., s. 287.

<sup>27</sup> P. Sygowski, *Kolejne sukienki i inne dekoracje ikony Matki Boskiej Chełmskiej*, [w:] A. Gil, M. Kalinowski, I. Skoczylas (red.), *Przywrócona pamięci...*, op. cit., s. 80.

<sup>28</sup> A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków maryjnych...*, op. cit., s. 63.

nowych, okazałych gmachów świątyń. Powodzenie koronacji w Żyrowicach skłoniło biskupów chełmskich do rozbiórki starego gmachu i wzniesienia nowej, barokowej świątyni z dwuwieżową fasadą. Rozpoczęte w 1738 roku prace budowlane trwały niemal do momentu koronacji. Budowę zespołu cerkiewno-klasztornego w Poczajowie rozpoczęto w 1771 roku. Trzynawową bazylikę w stylu rokokowym wzniesiono według projektu śląskiego architekta Jana Gotfryda Hoffmana (na ostateczny kształt wpłynęli architekci Piotr Polejowski i Franciszek Ksawery Kulczycki). Świątynia była największą inwestycją Mikołaja Potockiego. Nowo wzniesione gmachy, w modnych stylach architektonicznych, odbiegały od tradycji cerkiewnej<sup>29</sup>.

Ważnym elementem programów dekoracyjnych były bramy triumfalne, przez które kroczyła procesja. W Żyrowicach pierwszą wzniesiono w imieniu bazylianów oraz magistratu miasta Słonim. Drugą uczczono koronatora metropolity Szeptyckiego, kolejne gloryfikowały domy Pociejów, Radziwiłłów, Wiśniowieckich i Sapiechów<sup>30</sup>.

W Chełmie dekoracje projektowano z kilkuletnim wyprzedzeniem, inspirując się obserwacjami obecnego na koronacji wizerunku w klasztorze karmelitów w Berdyczowie ówczesnego biskupa chełmskiego Wołodkowicza (1756 r.). W czasie ceremonii koronacyjnej w celu wyeksponowania nowego budynku katedry, rozbudowaną dekoracją wyróżniono fasadę katedry, na której centralnie umieszczono kompozycję plastyczną z wizerunkiem Matki Boskiej Chełmskiej w obłokach, podtrzymywanej przez anioły. W dekoracji wyeksponowane zostały elementy związane z hierarchiami metropolii kijowskiej. Nad głównymi drzwiami widniały herby papieża, Kapituły Rzymskiej i metropolity Felicjana Filipa Wołodkowicza, natomiast nad drzwiami bocznymi herby koronatora, arcybiskupa smoleńskiego Herakliusza Lisańskiego oraz biskupa chełmskiego Maksymiliana Ryłły. Herby rodzin magnackich, m.in. fundatorów ceremonii Rzewuskich, Potockich, Zamoyskich, umieszczono powyżej, na gzymsie facjaty pokrytej piramidkami. Dekorację uzupełniało oświetlenie w postaci kilkuset lamp. Dopelnieniem programu dekoracji były bramy triumfalne wzniesione przez Potoczek, Rzewuskich oraz szlachtę chełmską<sup>31</sup>.

Przybywający na ceremonię koronacji ikony chełmskiej we wnętrzu świątyni katedralnej zapoznawali się z dekoracją nasyconą treściami historycznymi. Obrazy ilustrowały scenę *Ocalenia od najazdu Tatarów za Temarlana kiedy*

---

<sup>29</sup> P. Krasny, *Architektura cerkiewna na ziemiach ruskich...*, op. cit., s. 149–150.

<sup>30</sup> A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków maryjnych...*, op. cit., s. 25–26; P. Chomik, *Kult ikon Matki Bożej...*, op. cit., s. 49–58.

<sup>31</sup> M. Ryłło, *Koronacja cudownego obrazu Najświętszej Maryi Panny w Chełmskiej katedrze obrządku greckiego [...] odprawiona roku 1765...*, Berdyczów 1780; A.J. Baranowski, *Rola rodzin magnackich w osiemnastowiecznych uroczystościach koronacyjnych na wschodnich terenach Rzeczypospolitej*, [w:] J. Lileyko (red.), *Sztuka ziem wschodnich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w.*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, s. 622–623.

wódz tatarów *Batta ruskie kraje niszczył* oraz zwycięstwo pod Beresteczkiem<sup>32</sup>. Kolejny obraz przedstawiał metropolitę Izydora, który został upamiętniony przed obrazem Matki Boskiej Chełmskiej w scenie przedstawiającej go w drodze powrotnej z soboru we Florencji podczas wizyty w Chełmie, w trakcie której odprawił liturgię, ogłosił „dekreta” zjednoczenia i nadał odpusty<sup>33</sup>. Ilustracje te przekazywały uczestnikom ceremonii wiedzę historyczną i kreowały wspólnotę pamięci o przeszłości<sup>34</sup>.

Niezwykle rozbudowany program posiadała dekoracja przygotowana na ceremonię koronacyjną w Poczajowie. Pomiedzy starą cerkwią i usytuowaną w plenerze kaplicą koronacyjną wzniesionych zostało pięć bram tryumfalnych. Każda z obu stron była dekorowana i wyposażona w ganki przeznaczone dla chórów i kapel. Pierwsza była poświęcona Rzeczypospolitej i papieżowi Klemensowi XIV, druga województwu wołyńskiemu, trzecia hetmanom i rycerstwu, czwarta zakonowi bazylianów, piąta zaś nie miała określonego adresata. Między bramami, po obu stronach drogi, ustawiono 28 obrazów olejnych, przedstawiających historię wizerunku i cuda Matki Boskiej Poczajowskiej. Na jednym z obrazów została przedstawiona scena ukazania się Matki Boskiej Poczajowskiej nad monasterem w 1675 roku, w czasie oblężenia Poczajowa przez Turków. W programie dekoracji w świątyni, gdzie odprawiano nabożeństwa, na ścianach pokrytych adamaszką wyeksponowano portret króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, umieszczony obok portretów papieża Klemensa XIV, biskupa koronatora Sylwestra Rudnickiego i fundatora koronacji Mikołaja Potockiego<sup>35</sup>. Dekoracje odwołujące się do króla, w obliczu zagrożenia ze strony zaborców, manifestowały wierność Rzeczypospolitej.

Niecodzienną atrakcją dla uczestników ceremonii były pokazy fajerwerków. Tego rodzaju trzygodzinne widowisko zorganizowane na koszt ordynatów z Zamościa było w programie towarzyszącym koronacji w Chełmie. Kolorowe ognie tworzyły kształt korony, napis imienia Maryi, obraz Matki Boskiej Chełmskiej oraz herby Królestwa Polskiego i Ziemi Chełmskiej<sup>36</sup>. W Poczajowie wieczorem, w dniu koronacji, odbył się dwugodzinny pokaz sztucznych ogni sprowadzonych specjalnie w tym celu z Warszawy. Fajerwerki tworzyły imię Maria oraz herby fundatora i koronatora<sup>37</sup>. Oprawy wizualne i przebieg

<sup>32</sup> M. Ryłło, *Koronacja cudownego obrazu...*, op. cit., [b.p.].

<sup>33</sup> Ibidem.

<sup>34</sup> D. Wereda, *Drogi kształtowania pamięci historycznej Cerkwi unickiej w Rzeczypospolitej*, [w:] J. Krochmal (red.), *Rola Kościoła w dziejach Polski. Kościoły w Rzeczypospolitej*, AGAD, Warszawa 2017, s. 600–621.

<sup>35</sup> A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków...*, op. cit., s. 61–63.

<sup>36</sup> M. Ryłło, *Koronacja cudownego obrazu...*, op. cit., [b.p.]; A.J. Baranowski, *Rola rodzin magnackich...*, op. cit., s. 622–623.

<sup>37</sup> B. Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej...*, op. cit., s. 283.

ceremonii koronacyjnych w Cerkwi unickiej nie różniły się formą od towarzyszących tego typu ceremoniom w sanktuariach rzymskokatolickich<sup>38</sup>.

Ważnym aspektem kreowania kultu koronowanych wizerunków były nadawane z okazji koronacji papieskie przywileje odpustowe, wzbogacające wymiar religijny obchodów i będące zachętą do podjęcia peregrynacji dla wiernych zarówno obrządku greckiego, jak i łacińskiego. Biskupi zabiegali o przywileje odpustowe również po koronacji<sup>39</sup>. Biskup chełmski Maksymilian Ryłło w 1766 roku otrzymał pełnomocnictwo do wielokrotnego udzielania odpustów<sup>40</sup>. Nadane przez Stolicę Apostolską przywileje odpustowe dla pielgrzymujących do koronowanych wizerunków utrwały nowe praktyki w wymiarze eklezjologiczno-teologicznym. Informacje o koronacjach były obwieszczane uniwersalami biskupów. Przybyciu wiernych miały sprzyjać terminy wyznaczone na wrzesień: 8 – w Żyrowicach, 15 – w Chełmie, 19 – w Poczajowie. Data ta była powiązana ze świętem Narodzenia NMP. Był to czas o mniejszym natężeniu prac polowych, a późnoletnia aura umożliwiała podjęcie, w przypadku wielu pielgrzymów, długiej podróży.

W Żyrowicach, podczas koronacji, w ciągu ośmiu dni do komunii miało przystąpić 140 tys. osób. Rzesze wiernych obu obrządków przybywały do Żyrowic z Podlasia, Wołynia, Litwy, Żmudzi, Inflant i innych dzielnic Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego<sup>41</sup>. Ceremonie zaszczycałi obecnością przedstawiciele najbardziej znamienitych rodów magnackich. W Żyrowicach ekspozowane miejsca zajęli hetman wielki litewski Michał Serwacy Wiśniowiecki, wojewoda nowogródzki Mikołaj Faustyn Radziwiłł, wojewoda podlaski Józef Sapieha, kasztelan trocki Jan Fryderyk Sapieha, Hieronim Radziwiłł oraz inni przedstawiciele wymienionych domów, a także rodzin Chreptowiczów, Tyszkiewiczów i Zawiszów<sup>42</sup>. Późniejsze unickie koronacje miały wymiar bardziej lokalny. Na ceremonię koronacyjną do Chełma i Poczajowa przybyło wielu przedstawicieli lokalnych elit. Było to konsekwencją przemian umysłowych i mentalnościowych epoki oświecenia oraz przeobrażeń w elitach staropolskiego społeczeństwa, których efektem były awanse nowych rodów. Na koronacji w Poczajowie obecnych było około 1 000 zakonników, w tym 200 bazylianów i około 100 tys. wiernych<sup>43</sup>. Ceremonie koronacji gromadziły rzesze wiernych.

---

<sup>38</sup> A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków...*, op. cit., *passim*.

<sup>39</sup> *Supplicationes Ecclesiae Uniate Ucrainae et Bielarusjae...*, op. cit., s. 218.

<sup>40</sup> Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, rkps 2204, s. 99.

<sup>41</sup> W. Charkiewicz, *U grobu unii kościelnej (Z podróży do Żyrowic)*, [b.w.], Kraków 1926, s. 8, 25; S. Senyk, *Marian kult in the Kieven Metropolitane...*, op. cit., s. 263; A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków maryjnych...*, op. cit., s. 25–26; P. Chomik, *Kult ikon Matki Bożej w Wielkim Księstwie...*, op. cit., s. 49–58.

<sup>42</sup> A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków...*, op. cit., s. 137.

<sup>43</sup> B. Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej...*, op. cit., s. 283.

Były to prawdopodobnie największe zgromadzenia w państwie polsko-litewskim w XVIII wieku.

Pamięć o koronacji były utrwalona drukami okolicznościowymi. W Poczajowie na pamiątkę uroczystości, naśladując rzymską tradycję wybijania medali okolicznościowych upamiętniających poszczególne uroczystości koronacyjne, uczestnikom rozdawano medaliki zwane koronatkami (5 tys. sztuk), wykonane ze złota, srebra, miedzi lub mosiądzu, a także papierowe obrazki z wizerunkiem Cudownego Obrazu (11 tys.) oraz drukowane książeczki<sup>44</sup>.

Koronacje wizerunków dla Cerkwi unickiej miały istotne przesłanie. Przekazywane z Rzymu korony były czytelnym dla całej społeczności komunikatem o pierwszeństwie zwierzchnictwa papieża jako widzialnej głowy Kościoła nad wspólnotą religijną i stanowiły nośnik idei o hierarchicznej strukturze Kościoła. Wystawne ceremonie koronacyjne, z bogatą oprawą dekoracyjną, wprowadzały Cerkiew unicką do wspólnoty komunikującej się łacińskim kodem kulturowym. Idea kultu wizerunków maryjnych była ważnym elementem spajającym społeczność wiernych unickich ze sobą, ale również integrującym ogół społeczeństwa Rzeczypospolitej. Koronacje cieszyły się ogromnym zainteresowaniem i były ważnym elementem formowania się metropolii kijowskiej po zjednoczeniu z Rzymem, tworząc jej tożsamość religijno-eklezyjną i historyczno-mentalnościową. Są świadectwem realizacji trwałego włączenia Cerkwi unickiej w przestrzeń konfesyjno-społeczną wielonarodowościowego i wieloreligijnego państwa polsko-litewskiego.

## Bibliografia

### Źródła rękopiśmienne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów, V, sygn. 6762.  
Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, rkps 2204.  
BU KUL, Kolekcja B. Ussasa, sygn. rkps 757.

### Starodruki

*Chronologia, albo porządne według lat zebranie znaczniejszych w Koronie Polskiej y Wiel. Xięstwie. Litew., a mianowicie na Białej Rusi w Połocku dziejów rewolucyi, zwłaszcza tych, które się tyczą tak starodawnego Monastyru S. Spasa za Połockiem, niegdyś przez SS. Panny y Matki Eufrozynę i Parascewię Hegumenie rządzonego, iako teraz terażniejszego klasztoru na zamku Połockim założonego. Przez W.X. Ignacego Stebelskiego, t. 2, Wilno 1782.*

---

<sup>44</sup> Ibidem.



Ryłło M., *Koronacja cudownego obrazu Najświętszej Maryi Panny w Chełmskiej katedrze obrządku greckiego [...] odprawiona roku 1765...*, Berdyczów 1780.

### Źródła drukowane

*Acta Sacrae Congregationis de Propaganda Fide Ecclesiam catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantia*, collegit, paravit, adnotavit editionemque curavit P. Athanasius G. Welykyj, vol. 1, Romae 1953.

*Litterae S.C. Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes*, collegit et adnotationibus illustravit P. Athanasius G. Welykyj, vol. 1: 1622–1667, Romae 1953.

*Monumenta Ucrainae Historica*, wyd. A. Szeptyckij, t. 2, Romae 1965.

„Archeograficheskij Sbornik dokumentov, odnosjashhiksja k istorii Severo-Zapadnoj Rusi”, t. 12, Izd. Pri Upravlennii Vilenskogo uchebnogo okruga, Vilna 1900.

### Opracowania

Baranowski A.J., *Koronacje wizerunków maryjnych w czasach baroku. Zjawisko kulturowe i artystyczne*, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Zamek Królewski, Warszawa 2003.

Baranowski A.J., *Rola rodzin magnackich w osiemnastowiecznych uroczystościach koronacyjnych na wschodnich terenach Rzeczypospolitej*, [w:] J. Lileyko (red.), *Sztuka ziem wschodnich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w.*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000.

Charkiewicz W., *U grobu unii kościelnej (Z podróży do Żyrowic)*, [b.w.], Kraków 1926.

Chomik P., *Kult ikon Matki Bożej w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI–XVIII wieku*, Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2003.

Dywan T., *Kształtowanie kultury prowincjonalnej w katolickich sanktuariach maryjnych na kresach południowo-wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2014.

Gil A., *Kult ikony Matki Boskiej Chełmskiej. Źródła i konteksty*, [w:] A. Gil, M. Kalinowski, I. Skoczylas (red.), *Przywrócona pamięci. Ikona Matki Boskiej Chełmskiej*, Wydawnictwo KUL, Lublin – Lwów 2016.

Gil A., *Źródła kultu Matki Boskiej Chełmskiej. Z dziejów religijności w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej*, „Series Byzantina”, t. 2: 2004.

Gorin S., *Monastiri Lucko-Ostrozkoï eparkhii kincja XV-seredini XVII stolittja... funkcionuvannja i misce u volinskomu sociumi*, Vidavnychij dim „Kievo-Mogiljanska Akademijska”, Kiïv 2012.

Jarco J., *Cześć Matki Bożej na Rusi*, [w:] S. Stępień (red.), *Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa*, t. I, Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu, Przemyśl 1990.

- Jurkowlaniec G., *Epoka nowożytna wobec średniowiecza: Pamiątki przeszłości, cudowne wizerunki, dzieła sztuki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008.
- Kozyński R., *Sejmik szlachecki ziemi chełmskiej 1648–1717*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2006.
- Kozyński R., *Troska szlachty o katedrę w Chełmie, obraz Matki Boskiej chełmskiej i bazylianów (na podstawie akt sejmiku chełmskiego XVII–XVIII wieku)*, [w:] A. Gil, M. Kalinowski, I. Skoczyła (red.), *Przywrócona pamięci. Ikona Matki Boskiej Chełmskiej*, Wydawnictwo KUL, Lublin – Lwów 2016.
- Krasny P., *Architektura cerkiewna na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2003.
- Lorens B., *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014.
- Melnyk M., *Zarys wybranych zagadnień soteriologii prawosławnej*, „Studia Warmińskie”, t. 37: 2000, cz. 2.
- Moskałyk J., *Teologia Kościoła katolickiej metropolii kijowskiej w końcu XVI i w wieku XVII*, Polihymnia, Lublin 2001.
- Senyk S., *Marian kult in the Kieven Metropolitane XVII–XVIII centurie*, „Interpido Pastori”, Roma 1994.
- Sygowski P., *Kolejne sukienki i inne dekoracje ikony Matki Boskiej Chełmskiej*, [w:] A. Gil, M. Kalinowski, I. Skoczyła (red.), *Przywrócona pamięci. Ikona Matki Boskiej Chełmskiej*, Wydawnictwo KUL, Lublin – Lwów 2016.
- Trajdos T.M., *Kult wizerunków maryjnych na ziemiach ruskich Korony i Litwy drugiej połowy XIV i pierwszej połowy XV w. w społecznościach katolickiej i prawosławnej*, „Studia Claromontana”, t. 5: 1984.
- Wereda D., *Drogi kształtowania pamięci historycznej Cerkwi unickiej w Rzeczypospolitej*, [w:] J. Krochmal (red.), *Rola Kościoła w dziejach Polski. Kościoły w Rzeczypospolitej*, AGAD, Warszawa 2017.
- Wereda D., *Rola biskupa Maksymiliana Rylły w kreowaniu kultu wizerunku Matki Boskiej Chełmskiej*, [w:] A. Gil, M. Kalinowski, I. Skoczyła (red.), *Przywrócona pamięci. Ikona Matki Boskiej Chełmskiej*, Wydawnictwo KUL, Lublin – Lwów 2016.
- Witkowska A., Nastalska-Wiśnicka J., *Ku ozdobie i obronie Rzeczypospolitej. Maryjne miejsca święte w drukach staropolskich*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2013.

## **Summary**

### **Coronations of Virgin Mary images in the the Uniate Orthodox Church**

The paper presents the historical, theological and social context in which coronations of Virgin Mary images took place in the Uniate Orthodox Church centres in the Commonwealth of Both Nations. Papal crowns adorned the images in Żyrowice, Chełm and Poczajów. They were selected due to their popularity and old age. The coronation ceremonies were initiated and organised by hierarchs of the Uniate metropolis of Kiev and the Basilian Fathers. The coronation ceremonies were accompanied by rich decorative settings gathering large crowds of faithful followers of both Greek and Latin denominations. The coronations of Virgin Mary images were a form of integrating the Uniate Orthodox Church with the religious congregation recognising the Pope as the Head of Church and an important factor creating the religious, ecclesiastical as well as historical and mental identity of the Uniate Orthodox Church in the Polish-Lithuanian Commonwealth.

**Keywords:** the Uniate Orthodox Church, the Uniate Metropolis of Kiev, coronations of Virgin Mary images.